

A 70 évvel ezelőtti Nedici-per

A tömegpszichózis ismert fogalom a szociálpszichológiában, napjainkban egyre többen foglalkoznak vele. Keresik azt a „**mozgató rugót**”, amely arra kényszeríti az embereket, hogy feladják egyéniségüket, tudatállapotuk megváltozzék, és a tömeg tagjai egyformán kezdjenek viselkedni.

Ez lehet pozitív vagy negatív irányú, az első esetben, mikor valami közös vágy megvalósul, euforikus hangulat alakul ki. Gyakran lehetünk tanúi a szinte őrjöngő méretű közös örömujjongásnak egy-egy sporteseményen, mikor győz a csapatuk. De a közös cselekvés lehet negatív irányú is, ilyenkor a csoport tagjai kivetkőznek emberi mivoltukból, ez nem egyszer verekedésben, gyújtogatásban, emberölésben csúcsosodik (gyakran tapasztalhatunk ilyesmit is egy pár focimérkőzésen). Aztán egy pár óra elteltével „a mámor” elmúlik, az emberek visszaalakulnak önmagukká, a „megmozdulás” saját magától megszűnik.

Egy ilyen negatív tömegpszichózisnak lehettek tanúi, átélői az aradiak 1947 tavaszán, amikor az aradi Textilgyár (ITA) munkásai „felindulásból” halálra kínozták, majd megölték Nedici József (Iosif) kommunista párttitkárt.

Hosszú út vezetett a gyilkosságig, az akkori helyi újság, a Jövő aprólékos részletezéssel írta meg a történeteket, csak az alapvető indítékokkal nem foglalkoztak.

1947. április 25-e reggelén a textilgyár dolgozói beszüntették a munkát, a főbejárat mellett gyülekeztek, követelték, hogy a gyár vezetősége hallgassa meg követeléseiket, melyek főleg anyagi természetűek voltak, elsősorban azt akarták, hogy az „Economat” tisztességesen folytassa működését.

Abban az időben a lakosság országszerte megélhetési gondokkal küzdött, nagy volt az élelmiszerhiány, és amit esetleg kapni lehetett a piacon vagy az üzletekben, az nagyon drága volt, az újság gyakran támadta a piaci „uzsorásokat”,

akik lenyúzzák az emberek bőrét. Ezen próbált segíteni az úgynevezett Economat bolti hálózat, amely az alapvető élelmiszereket a kereskedelmi ár alatt értékesítette, ez a cég azonban nem állt a feladat magaslatán.

Ameddig várták a vezetőség megérkezését, a légkör békés volt, az emberek egymással tréfálkoztak, beszélgettek, semmi jele nem volt a gyilkos hangulatnak.

A tömeg agresszivitását Nedici József párttitkár váltotta ki, akinek erőszakossága, és mosdatlan szájúsága már ezelőtt próbára tette a munkások türelmét. (Magatartása igencsak szemben állt a gyártulajdonos Neuman Ferenc köztudottan udvarias viselkedésével, segítőkészségével.) Most különösen durván viselkedett: fenyegetőzött, ocsmány kifejezéseket használva szidta főleg az asszonyokat. Ettől „vadult meg” a tömeg, különösen az addig jámbor asszonyok, akik körbefogták Nedici-et, és nemcsak szidalmazták, hanem fizikailag is bántalmazni kezdték.

A párttitkárnak sikerült bemenedülnie a pártszékházba (ez a mostani calea Aurel Vlaicun volt), ott egy golyószórót vett magához, és ezzel hadonászva megfenyegette a munkásokat, hogy aki belép az épületbe, azt lelövi. A tömeg ezzel nem törődve átzúdult a bejárati ajtón. Itt Szántó János kapus próbálta feltartóztatni őket, őt leütötték, és magukkal sodorták, nemsokára bele is halt az eséskor szerzett sérülésekbe.

A sors fintora, hogy a magas, majd 120 kg-os embert egy vékonydongájú nő támadta meg először, Nedici esés közben meghúzta a fegyver ravaszát, a golyók a plafonba fúródtak. Ez volt az utolsó csepp a pohárban, a felbőszült tömeg a párttitkárt lefegyverezte, ütlegelések közepette kivonszolta a kertbe. Az ezt követő részletekről a Jövő 1947 áprilisában megjelent tudósítása, majd júliusban a tárgyalásokon készült jegyzőkönyvek egyes részleteinek leközlése tájékoztat. A

bemutatás eléggé hiteles (így mesélték a tárgyaláson kívül is azok, akik ott voltak, és már mertek vagy tudtak beszélni a történetekről.)

Döbbenetes volt, ahogyan az önmagukból kivetkőzött asszonyok és férfiak szinte állati kegyetlenséggel bántalmazták a magatehetetlen, földön fekvő embert. Nem írom le a kínzás fajtáit, és kegyeletből az elkövetők neveit sem. A tömegpszichózis olyan erősen dolgozott, hogy nem engedték még a közelébe sem Botis doktort, sőt Nedici felesége is hiába könyörgött férje életéért a hétéves kislányával együtt, szinte őket is meglincseltek.

Biztos vagyok benne, hogy a hétéves kislány örök életre szóló lelki sérülést szenvedett a történetek miatt.

A hatóságok nem léptek közbe, Nedici-et reggel 8 óra körül kezdték kínozni, és csak délután 1-kor hunyt el. Ezután a tömeg megnyugodott, és szétoszlott.

Másnap reggel a gyárat bezárták, az épületet nagyváradi altiszti iskola növendékei őrizték, csak azok léphettek be, akik nem vettek részt a megmozdulásban. Megkezdődtek a kihallgatások majd július végén a törvényszéki tárgyalás, ennek eredményeként 72 személy került hosszabb vagy rövidebb időre börtönbe.

Időközben beindult a kommunista gépezet propaganda hadjárata: a békés munkásokat a fasiszta-horthysta-légionáriusok bújtatták fel, Nedici hősi halált halt a kommunista rend megerősítésének érdekében.

Azt természetesen nem mondták el a szörnyű tett okait vizsgálva, hogy a gyártulajdonos „Feri báró” mindig is az alkalmazottak érdekeit nézte, mindenkinek előre köszönt, akinek anyagi gondja volt, és hozzá fordult, igyekezett rajta segíteni. A tiszteletet iránta leginkább az mutatja, hogy amikor megtudták az emberek, hogy a gyárat államosítani fogják, szimpátiából, ha az utcán meglátták,

megtapsolták. Aztán jött egy párttitkár, aki nem vette őket emberszámba, minden felhalmozódott gazdasági-politikai dühüket rajta töltötték ki. Ha akkor Feri báró jött volna a tárgyalásra, ez a gyilkosság nem történik meg.

Ugyanebben az időben a CFR-nél, az Astránál is voltak megmozdulások, mindkét helyen békésen próbálták megoldani a gondokat, természetesen itt is horthysta és légionárus felbujtók voltak a hibásak, nem az akkor kialakulóban levő rendszer a maga vezetői funkciók betöltésére alkalmatlan irányítóival.

Engels elvtárs szavaival élve: **a mennyiségi változások minőségi változásba csapnak át.** Jó volna tudni, legalábbis én nem tudom, hogy ezek a változások milyen minőségi változást hoztak létre, s egyáltalán a mi akaratunkkal történtek, vagy a tömegpszichózis hatására, gondoljunk az 1989-es aradi megmozdulásokra.

Piroska István

Azt írta az újság. 2017. október